
ROMANDA DARBELER ve DEMOKRASİ

*Mehmet NARLI**

ÖZET

Cumhuriyet dönemi romanının en önemli temalarından biri de darbeler ve demokrasidir. 1960'tan itibaren birçok romanın siyasal, sosyal ve kültürel arka planını ve bakış açısını, Cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu gibi sadece Cumhuriyet'in hedefleri, ilkeleri ve hayalleri oluşturmaz. 1960'dan 2000'e darbeler ve muhtıralarla sarsılan, biçimlenen ya da yönlendirilen sosyal ve siyasal hayatın yazarları, neler olup bittiğini anlamak ve anlatmak için farklı açılardan fotoğraflar çekerler. Cumhuriyet ilkelerinden uzaklaşmayı konu edinen romanlar olduğu gibi, partileşme sürecinin ortaya çıkardığı sosyal bölünmeleri, ideolojik mücadele ve çözümleri, darbelerle siyasal yapı arasındaki ilişkileri yansıtmak isteyen romanlar da vardır. Bu makalede *Dönemeçte*, *Kurtlar Sofrası*, *Yaraya Tuz Basmak*, *İzmir'in İçinde*, *Karanlığa Direnen Yıldız*, *Şafak*, *Yaralımsın*, *İssızlığın Ortasında* adlı romanlara "roman ve siyasal arka plan" açısından bakılmaktadır. Bu örnekler, hem roman ve siyasal yapı arasındaki ilişkiyi gösterebilecek; hem de sosyalist bakış açısına sahip yazarlarla, milli ve dinî duyarlılığı olan yazarların darbeler ve demokrasi algılarındaki farklılıkları da işaretleyebilecektir.

Anahtar Kelimeler: Roman, Darbe, Demokrasi, Cumhuriyet

*Yard. Doç. Dr., Balıkesir Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi.

A) ROMANDA 27 MAYIS DARBESİ VE DEMOKRASİ

27 Mayıs 1960 askeri darbesi, Cumhuriyet tarihimizde yeni bir dönem açmıştır. Bugün, hazırlanışı, uygulanışı ve sonuçları ile birçok noktada tartışılmış bulunan darbenin, büyük bir ihtimalle halen bilinmeyenleri vardır. Öncelikle bu darbenin, birçok bileşenleri olan bir "tepki" olduğu düşünülmektedir. Bu ortak tavrın unsurlarını birkaç maddede toparlamak mümkün değilse de, bir edebiyat çalışmasının genel zeminini yoklamak için bir toparlama yapılabilir: 1. Pazar ekonomisinin veya solun söylemiyle, Amerikan kapitalizminin güçlenmeye başlamasından duyulan rahatsızlık 2. İnönü dönemi bürokrasinin hiyerarşik üstünlüğünü kaybetmesi 3. Muhafazakâr ve dinî argümanlarının siyasetin içinde çoğalması 4. Her alandaki çağdaşlaşmanın geriye gittiği düşüncesi 5. Özgürlüklerin kısıtlandığı, öğren-cilerin siyasal olarak kısıktıldığı haberleri. Bu unsurların her birinin görünen ve görünmeyen boyutları olduğu bugün de tartışılmaya devam etse de; darbenin, idareyi ele aldıktan sonra uyguladıklarına ve 61 Anayasasına bakılınca, bu unsurların darbe bileşenini oluşturduğu görülür. Türkiye demokrasinin tanıdığı asıl hazin durum ise idamlardır. Artık neredeyse hiç kimsenin doğruluğu konusunda görüş bildirmedığı bu idamlar, siyasete bağlı sosyal hayatın şekillenmesinde çok önemli etkilere sahiptir. İdamları, sosyal vicdanında affetmeyen geniş kitleler, sonraki yıllarda Menderes dönemini anlatan her türlü edebiyat ve düşünce eserlerine yoğun ilgi gösterdiler. 1960 sonrası romanın da temel temaları, ikinci demokrasi çalışmaları, Menderes dönemi ve ihtilalin getirdikleri, göturdükleridir.

Osmanlı'la Osmanlı devletinin; Küçük Ağa ile Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşundaki maddi manevi yapının niteliklerine eğilen Tarık Buğra, *Yağmur Beklerken*, *Dönemeçte*, *Gençliğim Eyvah* adlı romanlarıyla da Türkiye'deki demokrasi çalışmalarını, siyasal ve sosyal yapıyı yansıtmaya çalışır. İkinci demokrasi hamlesi dediğimiz dönemi, yine yazarın kendi çevresi olan Akşehir merkezinde anlatan *Dönemeçte* (Buğra 1980) romanı 1978'de yayımlanır. Akşehir'in hükümet tabibi Dr. Şerif Bey, Operatör Cevdet Bey ve kızı Handan, eczacı Celal Bey, savcı yardımcısı Orhan Bey, Fakir Halit, şehrin ileri gelenleri, Ankara'dan gelenler, gibi kişiler çevresinde gelişen olaylar, taşra şehirlerinde gelişen siyasallaşmayı, sosyal yaşantıyı ortaya koyarlar. Aktif bir kişiliği olan Dr. Şerif, şehir kulübünde günlük lakırdılar, çekiştirmeler ve oyunlarla yetinen biri değildir. Şehir halkı tarafından tanınan sevilen bir insandır. Bu dürüst insan, aynı zamanda entelektüeldir. Mevlana'yı Dostoyevski'yi bir arada düşünen Şerif Bey'in, insan hayatı ve kaderi konusunda düşündüğü de olur. İkinci eşinin tutumu yüzünden huzurunu ve

maddi varlığını kaybeden Cevdet Bey, kızı Handan'la bozuş-tuğu gibi, içki ve kumardan da kendini alamamakta, şehirdeki saygınlığını kaybetmektedir. Kızı Handan, İstanbul üniversitesinden mezun olduktan sonra Akşehir'e dönmek istemezse de, Şerif Bey'in araya girmesiyle baba kız arasındaki buzlar çözülmeye başlar. Sosyoloji mezunu Handan ile Dr. Şerif arasında duygusal bir bağ da vardır. Fakat eczacı Celal Bey'in de Handan'da gözü vardır. Çirkin ve hırslı bir kişidir Celal. Dr. Şerif'e duyduğu güven ve saygı büyük oranda onun kendisinin çirkinliğini hatırlatacak hiçbir davranışta bulunmamasına bağlıdır. Celal'in planı, Cevdet Bey'i ağır borç altına sokarak kızı Handan'a talip olmaktır. Öyle de olur. Kumar yüzünden her şeyini kaybeden Cevdet Bey, durumu kızına anlatır. Handan istemeyerek de olsa onunla nişanlanır. Bu arada savcı yardımcısı Orhan da Handan'a aşık olmuştur. Bir taraftan içine düştüğü durum için Handan, Şerif Bey'den fikir alırken; diğer taraftan Orhan, aşkını Şerif Bey'e anlatır. Şerif Bey, Handan'a duyduğu sevgiyi bir türlü dile getirememiş olarak kalır. Dr. Şerif, Celal'in nişandan vazgeçmesini ister. Fakat Celal, amacına ulaşmak için her şeyi mubah gördüğü için, işi alışverişe döker. Bunun üzerine Şerif, onu aynanın karşısına götürerek çirkinliğini hatırlatır. Celal yıkılmıştır ama hâlâ küstahça konuşmaya devam eder. Şerif, şehrin esasen çok zengin ama yaşayışça mütevazı ve derviş meşrep insan Fakir Halit'ten, Celal'in Cevdet Bey'e verdiği kadar borç ister; böylece Cevdet Bey'in borcunu ödeyip Handan'ı da kurtarmış olacaktır. Fakat ertesi gün Celal intihar eder. Bir süre sonra Orhan'la Handan evlenirler. Fakat kısa sürede yoğun kavgalar başlar. Orhan Başka bir yere tayin ister ve eşini almadan çekip gider. Handan'ın akıl ve ruh sağlığı tehlikeye girer.

Bu olaylar çevresinde, kişilerdeki ve sosyal bünyedeki zaafaların doğuracağı kötü sonuçları ve siyasal idarenin taşradaki yapısını işaret etmek, *Dönemeçte'nin* bir boyutudur. Romanın ikinci boyutu yine bu sosyal yapıyla ilişkili olarak gelişen siyasal hareketlerdir. Tek partili sistemden çıkış çalışmalarını geri dönülemeyecek şekilde başlamıştır. Fakat yılların şehir bürokrasisinin ve eşrafının, değişmekte olanın ne olduğu hususunda sağlam fikirler oluşturması ve sorumluluk alması hayaldir. Nitekim Demokrat Parti'nin kurulmuş olmasındaki heyecan dalga dalga yayılmış ama politika üretecek şehir aydını, şehir kulübünde günlük zevkleriyle, kısır politik mülahazalarla yetinmektedir. Ne devlet memurları, ne şehir kulübünün sakinleri, ne kahvedekiler, ne şehrin matbuatını elinde bulunduranlar meseleyi dört başı mamur konuşmaktadırlar. Bir anda herkes politikacı olmuş, ağız dalaşına girmişlerdir. Fakir Halit, hayır sever, mütevazı ve derviş meşrep bir zengindir. Kendisine siyasete girmesi teklif edilmiştir. Ama o Dr. Şerif gibi dürüst ve aydın bir kişiyi, politika yapmak için daha uygun görmüştür. Çünkü ehil

insanlar politikaya girmezse; siyaset, menfaat ilişkilerine yenilecektir. Şerif Bey, Fakir Halit'in bu düşüncelerini haklı bularak politikaya atılır ve milletvekili olur. Fakat mecliste, düşünüldüğü gibi bir siyaset yapmanın ne kadar zor olduğunu anladığı için huzursuz olur. Esasen meclisteki durum da, Fakir Halit kadar bile sorumluluk almayan, kafasını iskambil kağıtları arasında kaybeden ilçenin okumuşları memurlarıyla ilişkilidir. Demokrasi aşağıdan yukarıya doğru temiz ve ehil ellerde yükselmezse; halka hizmet etmek mümkün olmayacaktır.

Romanın üçüncü boyutu, sosyoekonomik gelişmelerle ilgilidir. Tarımda başlayan endüstrileşme geliri arttırmış; İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesi ürünlerin fiyatını yükseltmiş, şehir varlıklı köylülerin de gelmesiyle yeni bir hareketlilik kazanmıştır. Sigaralı, rakılı, meyhaneli sohbetler artmış; memur korkusu kalkmaya başlamıştır. Romanın bu boyutunda da Fakir Halit ve Dr. Şerif önemlidirler. Romancı, bütün sosyal, siyasal değişme ve gelişmelerin, bu iki insan tipinin var olması ve birbirini tamamlaması ile sağlıklı olabileceğini söylemek ister.

"Herkes gibi 27 Mayıs'ı ben de önce istibdattan kurtuluş gibi algılamıştım. Düşündükçe yakın tarihimiz içindeki asıl anlamını kavramaya yöneldim, çetrefil bir şeydi bu, bana öyle geliyordu ki Osmanlı'nın çöküşünden başlayıp 27 Mayıs'a kadar birbirini izleyen olayların bir iç diyalektiği, bunların gelişim ve etkileşim süreçlerini bir roman içinde toparlamak ilginç olabilir (...) Beş ciltlik bir romanın şemasını çizdim. Olaylar 27 Mayıs'la Mütareke arasındaki süreyi kapsayacak, çıkış noktası daima 27 Mayıs olacaktır" (İlhan, 1977: 306) diyen Attila İlhan, *Kurtlar Sofrası* (İlhan 2002)'ni 1963'te yayımlar. Sosyoekonomik hayatın çeşitli tiplerini ve yaşayışlarını, 27 Mayıs öncesi siyasal ve sosyal ortamda verir. "Necdet, fıkralarıyla; Mahmut da iş çevreleri hakkındaki haberleriyle dikkat çeken iki gazetecidir. Necdet'in tutuklanma ihtimali, gazete sahibine 1946'ları düşündürür. İş adamı Zihni Keleşoğlu, Mahmut'un kendisi hakkında yaptığı haberlerden rahatsız olduğu için, onun peşine adam takar. İşin garibi Keleşoğlu'nun kızı Ümit, Mahmut'un arkadaşıdır. Fakat Mahmut birkaç ay sonra ölü olarak bulunur. Ya sağcılar öldürmüştür Mahmut'u ya da Keleşoğlu'nun adamları. Çünkü Mahmut, toplumcu, ilerici, Atatürkçü bir gazetecidir. Bir başka iş adamı sırtını Demokrat Partiye dayayıp işler koparan Asım Taga'dır. Amacına ulaşmak için her yolu kullanan bir adamdır. Bu arada Ümit, ilişkisini bitirdiği Mahmut'u düşünmeden edemez. Keleşoğlu'nun kızı olarak değil, Ümit olarak yaşamak ister ve Mahmut'un pansiyonunu kiralar ve Mahmut'un yarım bıraktığı savaşı sürdürmeye karar verir. Araştırmaları sonucunda Mahmut'un yaptığı haberlerin doğru olduğunu, babasına ait şirketlerin yaptığı

binaların çürük olduğunu, insanların dolandırıldığını anlar. İşin daha acısı, Ümit, Mahmut'u babasının öldürttüğünü de öğrenir. Evden kaçarak gazeteci Hüsnü'nün evine sığınır. Keleşoğlu, kızının bu bilgiyle uslu durmayacağını düşünür ve yurt dışına kaçmaya çalışır fakat sınırda yakalanır. Fakat bu arada Ankara'da basın dizginlenmesi gerektiği yolunda tartışmalar yapılmaya başlar. Fakat şimdi-lik zafer gazetecilerin olmuş, düzenbazlar yakalanmıştır".

Görüldüğü gibi *Kurtlar Sofrası*'nin çatışma unsurları, Menderes dönemi ile ilgilidir. Dönemin her alanda görülen ekonomik ilerlemelerinde, görünmeyen kirli ilişkiler olduğu tezini savunan roman; bu kirli ilişkileri, özellikle iktidar, ticaret burjuvazisi ve yabancı sermaye arasında aramaktadır. "Kurtlar Sofrası" adı da, halkın ürettiklerini satan ve çok para kazanan acı-masız tüccarların yönlendirmesindeki ülkeye göndermedir. Roman, dönemin siyasi yönetimini, ekonomik anlayışını eleştirmekle kalmaz. Sosyalist bir Atatürkçü kimlik peşinde olduğunu belli ederek, milli çizgiye gelemeyen sosyalistleri de eleştirir. Gazete sahibi Hüsnü Faik ile, gazeteci Mahmut'un düşünceleri ile Attila İlhan'ın düşünceleri arasındaki bağıntı çok açıktır. Mahmut'a göre önce bu iktidar devrilmeli; ardından klasik bir demokrasinin hukuk düzeni kurulmalı; bunların yanı sıra endüstri devrimleri ve ciddi bir toprak reformu gerekmektedir. Hüsnü Faik'e göre ise demokrasiyi de askerler tesis edecektir. Fethi Naci, Hüsnü Faik'e söylettirilen bu düşüncüyü, 27 Mayıs ihtilaliyle ilişkilendirir. (Naci, 1990:234)

Attila İlhan'ın aynı dönemi anlatan *Bıçağın Ucu* romanı, 1973'te yayımlanır. 27 Mayıs İhtilâlinde önce yaşanan siyasal gerginlik, Suat'ın iç dünyasında yaşadığı kimlik çatışması ile aynı düzlemde verilir. Üstesinden gelemediği bu kendisiyle çatışma, Suat'ı intihar fikrine sürükler. Suat, bıçağın ucunu göğsüne saplamaya karar verdiği anda ihtilâl olur ve gerek toplumun gerekse Suat'ın "kurtuluşu" sağlanmış olur. *Yaraya Tuz Basmak*, (İlhan 2002) hayatı yeterince iyi ve gerçekçi bir gözle algılayamamış, kendini ve yeteneklerini tanıyamamış, kahraman olma hayalleri içinde olan Üsteğmen Demir'in ve Kore Savaşının romanıdır. Kahraman olmak, madal-yalar kazanmak hayalleri ile Kore'ye giden Üsteğmen Demir, ilk olarak savaşın kitaplarda tanıdığı gibi olmadığı gerçeği ile yüz yüze gelir. İnsanların ölümünü, Türk tuğayının dağıldığını görmek, Üsteğmen Demir'in benliğine ilk darbeyi vurur. Yaralanması ile Demir, kendi gerçeğini fark eder. Aslında, kendisinin, önemseydiğinden, sandığından daha farklı olduğunu anlayıp büyük bir hayal kırıklığı yaşar. Romanda Demir'in yaralanması ile Suat'ın annesine ve ait olduğu sosyal çevreye küsmesine, tepkili olmasına yol açan olaylar birbirine paralel işlenir. Gazeteci Ümit Ersoy ile tanışması Demir'in yaşamında dö-

nüm noktası olur. Ümit ile tanıştıktan sonra Demir, yaşama yeniden dört elle sarılır ve Kore Savaşı'nın intikamını almak düşüncesiyle, 27 Mayıs İhtilâlini hazırlayan subayların arasında yer alır.

27 Mayıs ihtilalini Menderes hükümetlerinin ekonomik yolsuzluklarıyla, baskılarıyla, Atatürkçülükten uzaklaşıp irticaya kapı açmasıyla ilişkilendiren bir roman da Samim Kocagöz'ün İzmir'in İçinde (Kocagöz 2004)sidir. 1973 yılında yayımlanan roman, İzmir'in ihtilal öncesi bir yılını anlatır. Romanın baskın kişilerinden, Milli Mücadele'ye katılmış Emekli Albay Nazif Tınaztepe, Demokrat Partiyle birlikte ülkenin Atatürk'ün yolundan ayrıldığı görüşündedir. Eğer "ilerici" bir müdahale olmazsa, ülke, geriye gidecek, Vahdettinlerin, Damat Feritlerin dönemi yeniden oluşacaktır. Romanın bütününe sinmiş bakış açısı, ihtilalin haklı ve gerekli olduğu düşüncesidir. Bu bakış açısının içinde söylenmek isteten şey ise; Atatürk'ten sonra gelenlerin, sosyalizme doğru akan ilericiliği durdularıdır. Nitekim roman kişilerinden Hasan Bey, Atatürk dönemindeki hızlı devrimleri kastederek "bu hız bizi, Atatürk ilkelerine, rahatça bir hukuk devletine, sosyal adalete, haydi açıkça konuşalım, sosyalizme götürmez miydi" der. Yazma zamanı dikkate alındığında, romanın 12 Mart 1971 Muhtırası'nın 60 ihtilaline bakışını yansıttığı da düşünülebilir. Murat Belge, romanı hem teknik açıdan hem de sosyal olayları yorumlayış açısından yetersiz bulur. Ona göre romandaki toplumsal bakış çarpık ve militaristtir (Belge, 1994:84).

Olayları 27 Mayıs İhtilali ile ilişkilendirilen bir roman da Sevinç Çokum'un *Karanlığa Direnen Yıldız* (Çokum 1996)'ıdır. Bakış açısı, Attila İlhan'ın ve Samim Kocagöz'ün bakış açısından farklıdır. İhtilale çok noktadan bakar. Örneğin roman kişilerinden Asaf, 27 Mayıs'ı gerekli görürken; Veyssel' göre, ihtilal memlekete zarar vermiş, özgürlükleri sınırlamış, idareyi halktan uzaklaştırmıştır. Romanın başka bir özelliği, ihtilali hazırlayan atmosfer içinde medya ve siyasetçilerin rollerinin tartışılmasıdır. Bugün bir çok noktayla açıklığa kavuşmuş, bazı boyutlarıyla hâlâ aydınlanamamış bir ihtilalin medya ayağının tartışılması, nesnel bir tavrı da gösterir. İhtilalin sosyal guruplar, dostluklar, partililer, halk ve memur arasında oluşturduğu sosyo-psikolojik travmanın insanî dramlarıyla ele alınmış olması da romanın bir başarısıdır.

B) ROMANDA 12 MUHTIRASI VE DEMOKRASİ/İDEOLOJİ

1971 Muhtırasından sonra politik romanlar olarak adlandırılan romanların sayısında bir artış olur. Sosyal, siyasal ve politik bağlamda düşündüğü-

müzde, sosyal eğitim amaçlı ilk romanlarımız Cumhuriyet romanıyla bir taraftan yeni devletin milli ideolojisine, bir taraftan geleneksel moral değerlerle çatışmaya yönelmiş; Cumhuriyet romanı ise 1950'lerden itibaren daha siyasal ve politik bir kimlik edinmeye başlamıştır. 12 Mart 1971 muhtırası, sivil idareye müdahale etmenin ötesinde, ordu içindeki operasyonlarla ve tasfiyelerle de tartışılmıştır. Özellikle 1960 İhtilali anayasasının sağladıklarıyla sol-sosyalist düşünce, siyasette, kültür ve edebiyatta uygulama alanlarına sahip olmuştur. Fakat birçok sosyalist düşünceye göre 12 Mart yön değiştirmiş ve gelişen devrimci hareketi yok etmeye koyulmuştur. Bütün bunlar 1971'den sonra yazılan politik romanlara yansımıştır. Murat Belge, 12 Mart romanlarını "içerde" ve "dışarıda" yazarların bakış açılarını ikiye ayırmakta; dışarıdan bakanların, devrimci hareketi yüceltme yoluna gittiklerini; içerden bakan yazarın ise eleştirel bir bakışı öne çıkardığını söyler. Ona göre 12 Mart, sosyalizmin yenilmesi ve bu romanların temel sorunsalı, bu yenilginin sorgulanması olmalıdır. Fakat bu romanlar genel olarak işkence ve suçluluk duygusu arasında ortaya çıkan mağduriyete eğilimlerdir (Belge, 1994: 101). Berna Moran da, bu romanlardaki kişilerin edilgenliğine dikkat çeker: "Bu romanların edilgen kişileri, sayısız kolları olan büyük bir yaratığın karşısında çaresiz durumdadırlar (..) 12 Mart romanlarında devrimci genç, başına gelenlere katlan-mak zorunda kalan bir solcudur, olaylara yön veren ise karşı güçlerdir" (Moran, 1994: 14). 12 Mart öncesi ve sonrasını siyasal-politik boyutlarıyla anlatan romanlardan bazıları şunlardır: Erdal Öz: *Yaralısın*; Çetin Altan: *Büyük Gözaltı*; Sevgi Soysal: *Şafak*; Tark Dursun K.: *Gün Döndü*; Vedat Türkali: *Güven*; Fıruzan: *47'liler*; Pınar Kür: *Yarın Yarın*; Adalet Ağaoğlu: *Bir Düşün Gecesi*.

Sevgi Soysal'ın *Şafak* (Soysal 1985) adlı romanı 1975'te yayımlanır. Roman, Adana'da bir gecekondu mahallesindeki bir eve gece yapılan baskınla başlar ve sabahın erken saatlerinde sona erer. Bu kısa zaman dilimi içinde neredeyse tek olay, devrimci bir gurup arkadaşın göz altına alınıp, sorgulanması ve serbest bırakılmasıdır. Romanın zamanı geriye dönüşlerle genişleyerek, ideolojik arka planı içine alır. Evin sahibi Maraşlı Ali, "Ecevitçi"dir. Oya, Ali'nin yeğeni Mustafa'nın arkadaşıdır ve bu iki genç de devrimcidirler. Yine Ali'nin akrabası olan Avukat Hüseyin de eski bir İşçi Partilidir. Gözaltına alınanlar emniyete götürüldükten sonra başka bir görüntü devreye girer. Bu gözaltına alanların toplantısıdır. Emniyet müdürü Zekai Bey, fabrika müdürü olan emekli albay Muzaffer'in evindeki bir partiden ayrılarak, sorgulama için emniyete gider. Sorgulama ve işken-celer gece boyu devam eder. Emniyet Müdürü Zekai, Emekli Albay ve sanayici Muzaffer, Polis Abdullah, ilerici devrimci insanları ve bu bilinci yok etmekte birleşmiş

kapitalizmin ve faşizmin; Oya ve Mustafa devrimci gençlerin; Zekeriya, işpiyoncu işbirlikçilerin; Avukat Hüseyin, kişisel çıkarlarının güdümünde savundukları ideolojilerden vazgeçebilen oportü-nistlerin; Ali, dürüst, namuslu ve doğal işçi sınıfının göstergeleridirler. Gözaltına alınan kişiler içinde işkenceye maruz kalanlar iki devrimci ve Ali'dir. Diğerleri bir şekilde düzenle uzlaşma ve/veya düzene yanaşma yolunu bulurlar. Oya, daha önce de komünizm propagandası yapmaktan hapiste yatmış, iki çocuklu bir yazardır. Mustafa da aynı sebeplerle içerde kalmış bir öğretmendir. Ali ise işçidir.

“Sevgi Soysal, biri iç biri dış iki tür çatışmayı ana tema olarak seçmiş. Dış çatışma, devrimcilerle, egemen güçler arasındaki çatışmadır. İç çatışma ise, romanın ana kişileri Oya ile Mustafa'nın, küçük burjuva kimlikleriyle devrimci kimlikleri arasında yaşadıkları bunalımdan kaynaklanır” (Moran, 1994: 20). Romandaki dış çatışma, devrimci hayatın ve edebiyatın doğal yanısıradır. Oysa iç çatışmayı, sorgulamayı harekete geçiren 12 Mart tutuklamaları ve işkencelerdir. Sosyalist eğilimler için 12 Mart bir hayal kırıklığı yaratmıştır. Daha önce yanlarında hissedebilecekleri bütün güçler, ezen gücün yanında yer alıvermiştir. Yenilmelerinin açık sebebi budur. Fakat bu yenilginin derindeki sebebi, işçi olamamış küçük burjuvadır. Oya ile Mustafa, sorgulama ve işkence gecesinde, geriye dönüşlerinde hep küçük burjuva alışkanlıklarına, davranışlarına takılıp kalırlar. Ali'yi tasvir edişindeki güvenli ve sevimli bakış fark edilirse, anlatıcının da problemi, işçi ol(a)mamakla ilintili gördüğü düşünülebilir. Romanda üzerinde özellikle durulduğu anlaşılabilir bir şey de, işkence ve cinsellik ilişkisidir. Egemen güçler, özellikle kadın devrimcilere işkence ederken onların cinselliğine de saldırılmaktadırlar. Çünkü bu güçlerin ahlâkı, temelde cinselliği bir acı çekirme ve intikam alma olarak algılanmaktadır.

Erdal Öz'ün *Yaralısın* (Öz 1996) adlı romanı 1974'te yayımlanır. Bu roman da *Şafak* gibi, bir gözaltıyla başlar. Romanda zaman ve tarih açık olarak belli olmasa da, işkence, sorgulama, egemen güçler karşısında yalnız kalan, kendisiyle çatışmaya düşen, bütün değerlerini sorgulayan devrimci genç portresi, 12 Mart romanının belirgin özelliklerinden biridir. Fakat yazarın tarihsel durumu belirsizleştirmesinde amaç, sadece hâlâ etkileri bütün kuşatıcılığıyla devam eden egemen güçlerden sakınmak değil; baskı ve sömürü düzenleri karşısında alınan tavrı anlatmaktır. *Yaralısın*'ın 12 Mart döneminin kazandırdığı bir roman olduğunu söyleyen Erdal Öz, bu romanda kendisinin de içinde olduğu bir savaşın izlenimlerini değil, genel olarak toplumun yakalandığı bu hastalık döneminde faşizm mikrobuna karşı çıkmayı anlattığını söyler (Öz, 1975).

Gözleri bağlanmış olarak gözaltına alınan genç, içerde çok ağır bir sorgulama ve işkenceye maruz kalır. Hangi suçla göz altına alındığı belli değildir. Roman üzerine yapılan değerlendirmelerde, Erdal Öz'ün, gencin politik geçmişini ve diğer tarihsel bilgilerini vermemesi olumsuz bulunmakta ve romanın sadece bir işkence belgeseli olabileceği belirtilmektedir. Ama içeri alınan genç, yasak kitaplar okumaktadır; içeri alınacağını bilmektedir; içerde arkadaşlarının ismini vermemektedir. Bütün bunlar romanın politik dokusunu ortaya koyar. Romanda asıl ortaya konmak istenen, insanlık dışı sayılabilecek bir mekanizmanın karşısında yalnız kalan, ezilen, taşıdığı düşüncelerden kuşkuya düşen bir devrimcinin yenilgisidir. Yenilmiştir çünkü "faşizan" güçler karşısında halkı yanında görememiştir. Mekanizma onu "Nurileştirmiştir". (Nuriler, egemen güçlerin, kendi düzenlerinin ayakta durması için kurban ettikleri, çeşitli suçlarla toplum dışına ittikleri, insanlıktan çıkardıkları adi suçlulardır.)

12 Mart sonrasında yazılıp yayımlanan, "içeri alınan ve işkence gören devrimci" görüntüsünden farklı bir çatışmayı ortaya koyan bir roman Mehmet Eroğlu'nun *Issızlığın Ortasında* (Eroğlu 2000)'sıdır. 1979 yılında yayımlanan roman, 12 Mart döneminde sorgulama ve işkenceden geçmiş; o tarihten sonra da yaşayıp tanık olduklarıyla da kendi içinde çatışmalar yaşamış, bu çatışmalardan sağlıklı bir dönüşüme ulaşamamış Ayhan'ın hikâyesidir. Romanın vakası 1975 yılındaki iki aylık bir zaman dilimidir. Fakat geriye dönüşler, serbest çağrışımlar, etkili zaman süresini çocukluğa kadar genişletir. Çocukluğu, ailesinden uzakta, İzmir'de yatılı okulda geçen Ayhan, bütün gençliğini uğruna savaştığı devrim için harcamıştır. Erdal Öz'ün zamanı ve kişileri soyutlaştırmasının tersine Eroğlu, tarihsel zamanı, kişileri ve olayları açıkça vermektedir. Hatta "Eroğlu'nun geçmişi ile romanın baş kişisi Ayhan arasında bağlantılar olduğu gözlemlenebilmektedir. Yazarın, 1971 yılında Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden makine mühendisi olarak mezun olması, 12 Martta tutuklanması, hapis yatması ile Ayhan'ın aynı yıllarda makine mühendisi olarak mezun olması ve tutuklanması arasında benzerlik bulunmaktadır" (Yalçın, 2003: 568). Ayhan, 1974 Kıbrıs çıkarmasına astegmen olarak katılmış, Türk insanının savaş içindeki ruh halini görmüş, şehitlik ve gaziliğin ölüme verilen en yüksek değer olduğuna tanık olmuştur. Askere gitmeden önce yaşadığı politik yenilgi; askerde içine düştüğü, ve daha önce hiç tanımadığı duygular içindeki insanları görüşü, ölmek veya öldürmek şeklindeki savaş gerçeği, Ayhan'ı kendi vicdanını, geçmişini, hayatın anlamını sorgulamaya itmiştir.

Ayhan askerlik dönüşü geldiği Ankara'da boşluğun içinde bocalamaya devam eder. Kendi içinde devrimci teorileri ve pratikleri olan; birbirlerini

keskinleştiren sosyal gruplar, cunta tarafından dağıtıldıktan sonra, kimi gençler içerde kalmış; kimileri ölmüş; kimileri saklanmış; kimileri düzenin belirlediği yaşama biçimine uyum sağlamış; kimileri de kendi dünyasına kapanmıştır. Ayhan'ın en yakın dostlarından Ali, çatışmada ölmüş; Zafer ise kayıptır. Ayhan, dostu Zafer'in peşinde İskenderun çevresinde her türlü gayri meşru yoldan para kazanan Kör Abdül'e ulaşmıştır. Fakat Kör Abdül, Ayhan'ı da kendi düzenbazlığı içine çekmek ister. Güya Zafer, Ayhan ismiyle aralarına girmiş fakat hasmı Hasan Bey tarafından öldürülmüştür. Fakat Ayhan işin peşini bırakmaz; o da Zafer ismiyle, arkadaşını aramaya devam eder. Fakat ulaştığı bilgiler çok şaşırtıcıdır. Kişiliğine hayran olduğu Zafer, zaaflarıyla bilinir biri olmuştur. Siyasi polis Ayhan'ın (yani Zafer'in) zaaflarını yakalamış ve onu yem olarak kullanmaya başlamıştır. Ayhan'ın, devrimci kişiliğine hayran olduğu Zafer, sonunda yurt dışına kaçmıştır. Ayhan'ın içindeki bir direk daha yıkılır. İnanmak ister ama onu da başaramaz. Bütün varlığıyla yaşadığı topluma yabancı olduğunu da anlar. Artık insanlıkta inanılacak bir şey kalmamış; insanlığın değer verdiği bütün kavramlar, kanla yıkanmıştır; artık beyninin bu anlamsızlık içinde yeri yoktur. Bütün bunlar onu Nemrut dağında intihara sürükler.

C) 12 EYLÜL VE İDEOLOJİK HESAPLAŞMA

12 Eylül 1980 darbesinin, 60 ve 71 darbeleri gibi, romanda politik, ideolojik bir iz bırakmadığı, neredeyse bütün eleştirmenlerin birleştiği bir görüştür. Berna Moran, Türk romanının bu yıllardan sonra radikal bir değişim yaşadığını; sadece konu bakımından değil, roman anlayışı bakımından da bu değişikliği yansıttığını belirtmektedir. Bu radikal değişimde, 80 darbesinin, toplumu yeni bir yaşama biçimine hazırlamak için sol ideolojiyi çökertmek isteğinin, toplumun depolitize edilmesinin, buna bağlı olarak da daha önceleri erdem sayılan sol kavramların aptallık sayılışının etkisi vardır. Toplum hayatında artık, eşitlik, bozuk düzene karşı koymak gibi amaçlar yoktur; tersine köşeyi dönmek, ideolojilere sırt çevirmek akıllılık olarak algılanmaya başlanmıştır (Moran, 1994: 50). Bu gelişmeler uluslararası siyasal ve ideolojik gelişmelerden de bağımsız değildir. Bu yıllar aynı zamanda soğuk savaş döneminin sona yaklaştığı dönemdir. Hele Sovyetlerin dağılma sürecinden sonra, sol ideolojileri savunabilme imkânı neredeyse ortadan kalkar. Yine Moran'ın düşüncesine göre 1980'lerin romanında, gerçekçi bir bakışla dış dünyayı yansıtmamanın yazarlara ilginç gelmemesinin yazınsal nedenleri de vardır. Batıda gelişen yenilikçi roman Türk romanını da etkisi altına almıştır. Nazlı Eray'ın, Latife Tekin'in, Bilge Karasu'nun ve Orhan Pamuk'un romanları, avant gard sulara açılmış romanlardır. (Moran 1994: 53). 1980 sonrası

romanın bu değişimleri yaşadığı ve romanda Post-modern kurguları ve çoğulcu bakışı kökleştirdiği açıktır. Fakat başka bir gerçeklikler de vardır. 80 sonrasında, darbenin savurduğu sol ve sağ örgütlerin çözümlerini, iç çatışmalarını ve militanların dönüşüm-lerini anlatan romanlar da vardır ve bu yönüyle "darbeler romanı" en azından 1990'ların sonlarına kadar devam etmiştir. Örneğin Ayla Kutlu'nun *Hoşça Kal Umut'u*; Adalet Ağaoğlu'nun *Hayır'ı*; Oya Baydar'ın *Sıcak Külleri Kaldı'sı* gibi romanlar, darbenin sol tarafındaki izlerini yansıtırken; Nihat Genç'in *Dün Korkusu*; Hasan Kayihan'ın *Gurbet Ölümeleri*; Remzi Çayır'ın *Kelepçemin Türküüsü* gibi romanlar, darbenin sağdaki izlerini yansıtır. Ayrıca din duyarlıklı romanların da 80'den sonra hızlandığı unutulma-malıdır.

12 Eylül sonrasında başka bir gelişmesi ise, çok noktadan ve eleştirel bakan, bütün ideolojilerle hesaplaşan ve yeni bir yol aradığını hissettiren bir politik romanın yazılmış olmasıdır. "Aydınların ideolojilerle hesaplaşması" diyebileceğimiz bu olguyu görmezden gelmek mümkün değildir. Örneğin Alev Alatlı'nın *Orda Kimse Var mı* serisindeki, *Viva La Muerte*, *OK Musti Türkiye Tamamdır*, *Valla Kurda Yedirdin Beni*, *Nuke Türkiye* adlı romanları, Nihat Genç'in *Dün Korkusu* gibi romanı, 80 öncesi siyasal ve sosyal yapıyı çok noktadan eleştiren; ideolojilerle hesaplaşan romanlardır. Eleştirmenlerin büyük bölümünün, politik romandan post-modern romana geçmeleri ve diğer gelişmeleri dikkate almamaları, edebiyat tarihimiz açısından önemli bir eksikliklerdir.

Viva La Muerte (Yaşasın Ölüm) (Alatlı 1992) adlı roman Alev Alatlı'nın "Orda Kimse Var mı" adlı seri romanlarının birincisi olarak 1992'de yayımlanır. İkincisi *Nuke Türkiye*, üçüncüsü *Valla Kurda Yedirdin Beni*, dördüncüsü *O.K. Musti Türkiye Tamamdır*.

Yaşasın Ölüm, 1960'lardan 1990'lara kadar olan süre içerisinde bir yazar, bir aydın ve akademisyen olarak Türkiye'de, bildiklerinden, inandıklarından, ümitlerinden dolayı, cehaleti kucaklayan Türkiye'nin "ölü sevicileri", oportünistleri yüzünden büyük acı çeken, Günay Rodoplu'yu anlatır. Entelektüellerin sağ kanadı onu "namuslu, dürüst" bir aydın olarak alkışlar-lar. Sol kanadın kimi, onun sağa; kimi, Anadolu Marksizmine kaydığını söy-ler; kimi de onu düpedüz "dönek" olarak adlandırır. Oysa bir yalnızdır Rodoplu; kendi sınıfı içinde bile yalnızdır. Çünkü o, aydın denilen sınıfın da hesaplarını, korkularını, iki yüzlülüklerini görmüştür. Ama bu "görme"ye rağmen, "akıl sağlığı" nı korumaya çalışır. "İnsanın, sevebilmek ve yarata-bilmek yetisi, ailesine, aşiretine, cemaatine enestvari bağlılıktan kurtulabil-mişliği, kendisini davranışlarının öznesi ve nesnesi olarak görebilmesi, kendisininin

ve başkalarının gerçekliğini idrak edebilmesi" (Alatlı, 2001), akıl sağlığıyla doğru orantılıdır. Ona göre batılların öğrenme azmini kamçılayan tek şey, bir şey biliyor olmanın onlara sağlayacağı faydadır. Onların doğu hakkındaki bilgilerinin amacı da budur. Kötülük, şu veya bu görüşün ürünü değil, sömürücü ve iflah etmez dünya algısının yaydığı bir hastalıktır. Günay, kirlendiğini ve kötülüğe bulaştığını hissettiği anlarda, bir iç hesaplaşmaya veya iç çatışmaya girer. "Vicdanım" dediği güç, Günay'la mümkün olduğu kadar hızla hesaplaşır. Yurduna duyduğu sorumluluk bazen onu hırçın, sinirli ve öfkeli yapar. Zaman zaman insanların, politika-cıların, aydın denilenlerin hiç bir şeyi umursamadan yaşamalarını görür; buna katlanamaz. Türkiye'de, büyük yalanı doğrulayan kahredici olaylar arttığında, bir yerlerde bir yanlış olduğu umuduna kapılır; onca insan kayıtsızken kendisinin dertleniyor olmasıyla "paranoya" göndermesinde bulunur. Öte yandan zaman zaman kusturacak kadar ağır basan tiksinti duygusunun gerekçelerini sorguladığında, iki yüzlülükten olduğu kadar sıradanlıktan da iğrendiğini fark eder; kendini beğenmişlik olasılığını güçlendiriyor gibi görünür bu fark edişler. Bunun farkındadır Rodoplu, kendini eleştirdiğini, içinde dayanılmaz çatışmalar yaşadığını bilir. Günay'ın devrimci Şafak'a yönelişinde, içinde duyduğu bağlılığın, taşıdığı sorumlu-ğun önemli bir etkisi vardır. Onun, Şafak'a karşı içinde bir akışın olduğu an, Şafak'ın türkü söylediği andır. Çünkü türkü, Günay'da, algıladığı dünyayı ifade etmek demektir; insanın en katıksız en saf en yalın hali demektir. Çünkü türküyle Günay, "Zigana'dan Kafkaslara uzanır; hayatı karşılayan Türkiyeliler'i, vakur, güvenli, kişilikli Türkiyeliler'i, biyofil, özgün Türkiyeliler'i, adil, tamamlanmış, uygarlığını dünyadan esirgemeyen Türki-yeliler'i" görür. Günay, çevresindeki her olayı, müthiş bir dikkatle gözlemleyebilen bir göze sahiptir. İnsanların fark edemeyeceği davranış-lardan bile o, toplumun sosyal veya ruhsal yönü ile ilgili çıkarsamalarda bulunabilir, oradan yorumlara uzanabilir. Mesela, Şafak'ın onu zorla sürükleyip götürdüğü diskoda gördüklerinden şu tahlillere uzanır: "Saplantının coşkuyu, hipnotik odaklaşmanın neşeyi, seksin sevgiyi kovduğu bu yerde", "Diskotekler, ya da yırtık blucinlerin üzerine anneannelere diktiriverilen Madonna yamaları ile nekrofiliya arasındaki bağlantıyı kime anlatsaydım? Mardinli hevimetalcıyla, Mussolini'nin kara gömlekli tosunları arasındaki bağlantıyı kime anlatsaydım?" diyerek, oradaki tensel gösterilerden cinsel özgürlük fikrine uzanır. Bu ifadelerin altındaki gerçeği koyar ortaya.

Eleştiri ve hesaplaşma kavşağında bir kadın entelektüeldir Rodoplu. Yaşasın Ölüm'ün belki en dikkat çeken taraflarından biri, en azından kitabın çok okunmasının sebeplerinden biri, okuyucunun, kendi sınıfını eleştiren,

Türkiye'de yaşanan yalanlardan hareketle kılıcını bütün siyasî ve kültürel tabakalara sallayan bir aydınla karşılaşmasıdır. "Nevton fiziğine dayanan yöntem yetersizliklerinin kaynağının lineer matematiksel modellemeler olduklarının" görülmesi, bilim adamı Alatl'yı, hukuk, sosyoloji, iktisat gibi mekanik kurumları, roman formu içinde, sosyal hayat bağlamında eleştirmeye götürür. Genç bir şairin cenazesinde, gördüğü manzara karşı-sında, gelenekseli, yerli kültürü ve dini reddeden bir takım aydın imajı altındaki insanları eleştirir; Amerikalıların cenaze sonrası kokteyline benzetir durumu. Utanç verici bir iştir bu; "Hem adamların tanım yerin-deyse mülklerini işgal etmişlerdir, hem kendilerine hizmet etmelerini talep ediyorlar, hem de aşağılıyorlardır". Günay, bir an, cenazeyi kaldıran halkın greve gitmelerini geçirir içinden. Günay, devrimci militanların bir kısmının yaptıklarını narsizm veya sosyal sadizmle bağdaştırarak eleştirir: "Ben-seviciler, kendi değerini de kendileri biçiyorlardır. Mesela Ali (bir militan)yi de kendi devrimci gurubunun genel sekreteri olmanın dışında bir değer olduğuna inandırmak mümkün değildir. Bu nedenle kendisine biçtiği değeri pekiştirmek ya da korumak için savaş verir. Bu savaşta, kendisinin içinde yer olmadığı dünyalara, mesela diğer guruplara, mesela Tikko'culara karşı, alçaltıcı, aşağılayıcı, despotik, hatta yok edici sadist saldırıya başvurabilir. Günay Rodoplu bir yerde, pkk'yı, tikko'cuları, fenerbahçeliler'i, Feri Cansel'in bıçaklanmış halini çıplak olarak gösteren gazetecileri, sosyal sadizm ve nekrofiloya açısından aynı hizaya koyar: Mesela binlerce Fener-bahçe taraftarının 'ölmeye geldik' haykırışları, nekrofilik bir haykırıştır. Dostunun bıçakladığı zavallı Feri Cansel'in fotoğrafını çekerken eteğini sıyırmayı ihmal etmeyen foto muhabiri; mezra basıp çoluk çocuk öldüren pkk'lılar; manşetlere hakim olan felaket tellallığı, hep benzeri şeylerdir. Bunlar, önce narsizm şeklinde tezahür eder, ileri aşaması sadizm, daha ileri aşaması ise nekrofiliyadır. Bu nekrofilie yol açan olaylar ve kişiler içinde aydın diye bilinen kişiler de vardır. Cüneyt Arcayürek'in Cumhuriyet'teki bir yazısında kullandığı "Semra Hanımın sarkık göğüslerini sevicî papatyalar dikeltiyorlar" şeklindeki satırları, İlhan Selçuk'un Amerika'daki Türk lobisi çalışmalarını hakkında "lobi bobi kuduz kuduz köpekler yani" ifadeleri, Günay'a göre narsizmdir. Rodoplu eleştirilerini "düzenin öz uzman aydınları" dediği bazı Atatürkçülere de uzatır. Günay'a göre, Türki-ye'nin gündemini saptayan bu insanlar, görecelikli ahlâk sisteminden kaynaklanan bir ahlâk kaosunun besleyenleridir. Resmi tarihi de eleştirir Rodoplu. Resmi tarih bütün modernleşmelerin Cumhuriyetle başladığını söylemektedir. Osmanlının kızlarını okutmak istemediğini söyleyip durmuştur. Oysa, İnas Rüştüyelerinin (kız okulları) Atatürk'ten 60-70 sene önce açıldığı bilinseydi,

Abdülhamit'in kız çocuklarını okutmak istediği bilinseydi bu saçma tartışmalar, geriye dönük iftiralar olmayacaktı. Bütün bu narsist, sadist ve nekrofilik eğilimler içinde, Türkiye "büyük yalan"ı yaşamaktadır: "Bir milyondan fazla yüksek okul öğrencimiz var, eğitimimiz yalan; yüz binlerce camimiz var, Müslüman olduğumuz yalandır. Milyarlar-ca liralık matbaalarımız varsa bile gazeteciliğimiz yalandır. Hükümetlerimiz var, iktidar oldukları yalan, Türkçe konuşuyoruz birbirimizi anladığımız yalan, metrelik cetvelimiz var, yüz santim olduğu yalan, kilogramımız var, 1000 gram olduğu yalan; tarihin en eski uluslarındanız, tarihimiz yalan; Nato'nun en büyük ordusuyuz, ülkemizi savunabileceğimiz yalan; cumhuriyetiz, demokrat olduğumuz yalan, konukseverliğimiz ünlüdür, birbirimizi sevdiğimiz yalan"dır. Batının doğuya bakışını ve kendilerini bu bakışa teslim edenleri eleştirir. Batı, hiç bir zaman doğuyu olduğu gibi görmek istememiştir. O nasıl görmek istiyorsa öyle anlatmıştır batıyı. Batı'nın hesap ettiği tek şey, ekonomik çıkarıdır. Batının Doğuyu "adam" etmek istemesi, oralarda çağdaş uygulamalar başlatmak istemesi sinsî ve ahlâksız bir kandırmacadan ibarettir. Rodoplu'nun eleştirilerinden edebiyat eleştir-menleri de paylarını alırlar. O, bir çok eleştirmen denilen adamın nice nice kitapları okumadan ahkâm kestiğini; bir çok eleştirmenin kadın yazarlara kur olsun diye onların eserlerini okumadan nasıl yücelttiği görmüştür. Bu memlekette, yenilik yapmak isteyenlerin, ilerici geçinen sanatçıların, kendi gerçeklerinden haberi yoktur. "1940'larda yerlilerin geçmişlerini (Osmanlı'yı, İslamiyet'i, hatta Şamanizm'i), âdeta bir suçmuş gibi karalama aşamasından sonraki aşama, onları, takdim, temsil ve yeniden biçimlendirme aşamasıdır. İç-sömürgeciliğin Türkiye versiyonunda takdim, "Türk köylüsü" denilen muhayyel bir yaratığın icat edilmesiyle başlar. Yıldız Kenter'in "Ben Anadolu" adlı oyununda, Anadolu medeniyetleri sergisinden, turizm posterlerine varıncaya kadar, bu topraklarda yaşayan yerlilerin gerçeklikle-rinin izi olmayan bir Anadolu söylemi geliştirilir. Sanki İstiklal Savaşı kötü Anadolu halkı için değil; bu Anadolu toprakları için yapılmıştır. Türkiye'de demokrasiyi savunan, özgürlükçü geçinen, sosyal demokrat olduğunu söyleyen bazı kuruluşlar, yazarlar ve aydınları, devlet ve asker ilişkileri açı-sından eleştirir Rodoplu. 12 Mart muhtırası onaylandığında, siyasal iktidar uzaklaştırıldığında bunu kimler onaylamamıştır ki! Abdi İpekçi, Dev Genç, Disk, Türk-İş, anayasa profesörleri Bülent Nuri Esen, Bahri Savcı vs. Günay'a göre Türkiye'nin putu, "günümüzün toplumsal karakteri"dir. Topluma iyi uyarlanmış, başarılı tip. Bir değil, yüz binlerce, Milyonlarca Şafak, yüz binlerce, milyonlarca yağmacı. Para şöhret, güç, sevgi inanç, ideoloji, özen, rikkat, hoşgörü, ne varsa yağmalarlar. Türkiye insanı bu karakteri, kendi elleriyle yaratmıştır.

SONUÇ

Türkiye'nin acılarıyla değişen yüzünün siyasal katmanını oluşturan iktidarlar ve darbeler ilişkisi, yoğun biçimde romanların konusu olur. Doğuşundan beri siyasal ve sosyal olaylara duyarlı olan roman, iktidarların ve darbelerin hazırlanışlarını, uygulamalarını ve sonuçlarını kendine göre çözümlemeye çalışır. Romancılar, bir taraftan darbelerin sebep olduğu bireysel ve sosyal mağduriyeti anlatırken bir taraftan da, Türkiye'nin siyasal yol haritasını kendilerine göre işaret etmeye çalışırlar. Kimileri, ülkenin geleceğini sosyalist bir düzende ararken; kimileri de ülkücü bir tavırla Türk milletinin değerlerine yaslanmak isterler. Öte yandan geç modernleşmenin, ideolojik kavgaların ve darbelerin arasında yönünü şaşırان entelektüel bunalmaya başlar. Romanlarda âdeta geç bir Sartre bunaltısı veya Nietzsche nihilizmi dalgalarıdır. Başlangıçtan beri idealist, aydınlatmacı, yol gösterici olan entelektüel roman tiplerinin, 1970'lerden sonraki romanlarda bunalmaya başlamalarını, sadece dönemin siyasal baskılarına bağlayanlar yanılırlar. Bu bunalma, bir taraftan da köksüzlükle ilintilidir.

1980'lerden sonra roman ideolojik açıdan yol ayrımına gelir. Bazı romancılar ideolojilerle hesaplaşmaya; bazı romanlar, son darbelerin etkilerini anlatmaya, bazı romanlar da ideolojik sahneden çekilmeye başlarlar. İdeolojilerle hesaplaşma da iki şekilde görülür. Kimi romanlardaki kişiler, sadece içinde düşünüp yaşadıkları siyasal yapıyı çözümlemeye çalışırlar; kimi yazarlar ise bütün ideolojilerin aldatıcılığını, bu topraklardaki köksüzlüğünü anlatmaya çalışırlar.

KAYNAKÇA:

- Alatlı, Alev (1992). *Viva La Muerte*. İstanbul:Boyut yayınları
Alatlı, Alev, (2001). "Birinci Psikoloji Kurultayı". *Alevalatli.com*
Belge, Murat (1994). *Edebiyat Üstüne Yazılar*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları
Buğra, Tarık (1980). *Dönemeçte*. İstanbul: Ötüken Yayınları
Çokum, Sevinç (1996). *Karanlığa Direnen Yıldız*. İstanbul: Ötüken Yayınevi
Eroğlu, Mehmet (2000). *Issızlığın Ortasında*. İstanbul: Everest Yayınları
İlhan, Attila (1977). "Bir Romancının İtirafı", *Türk Dili*, Y. 27, C. 35, Mart
İlhan, Attila (2002). *Kurtlar Sofrası*. İstanbul:İş Bankası Yayınları
İlhan, Attila (2002). *Yaraya Tuz Basmak*. İstanbul:İş Bankası Yayınları
Kocagöz Samim (2004). *İzmir'in İçinde*. İstanbul: Dünya Yayıncılık

- Moran, Berna (1994). *Türk Romanına Eleştirel Bir Bakış 3*. İstanbul: İletişim Yayınları
- Naci Fethi (1990). *100 Soruda Türkiye'de Roman ve Toplumsal Değişme 2.B.* İstanbul: Gerçek Yayınevi
- Öz, Erdal (1975). *Yeni Ortam*, 1 Kasım, İstanbul
- Öz, Erdal (1996). *Yaralısın*. İstanbul: Can Yayınları
- Soysal, Sevgi (1985). *Şafak*, İstanbul: Bilgi Yayınevi
- Yalçın, Alemdar (2003). *Siyasal Ve Sosyal Değişmeler Açısından Cumhuriyet Dönemi Çağdaş Türk Romanı*. Ankara: Akçağ Yayınları